

Sturing op de basisvaardigheden

Onderzoeksresultaten en aanbevelingen - juni 2023

Hoe bevorderen besturen, scholen en opleidingen de beheersing van de basisvaardigheden (Nederlandse taal, rekenen en burgerschap) bij hun leerlingen/studenten? Welke ambities en doelen hebben zij? Weten besturen, scholen en opleidingen hoe hun leerlingen en studenten presteren op de basisvaardigheden en verantwoorden zij zich over de behaalde resultaten?

In het onderzoek *Sturing op de basisvaardigheden* heeft de Inspectie van het Onderwijs (hierna: inspectie) de antwoorden op deze vragen in beeld gebracht. Het onderzoek is uitgevoerd in het primair onderwijs (po), (voortgezet) speciaal onderwijs ((v)so), voortgezet onderwijs (vo) en middelbaar beroepsonderwijs (mbo).

Samenvatting

Besturen, scholen en opleidingen in de sectoren po, (v)so, vo en mbo zien de noodzaak om meer aandacht te besteden aan de basisvaardigheden en werken inmiddels aan het verbeteren hiervan. Tegelijkertijd zien we grote verschillen binnen en tussen sectoren. In alle sectoren zijn verbeteringen in de sturing mogelijk.

Planmatig werken

We zien nog weinig dat besturen, scholen en opleidingen concrete doelen hebben op het gebied van basisvaardigheden. Door concrete doelen te formuleren kunnen zij beter nagaan of hun aanpak om de basisvaardigheden te bevorderen het gewenste effect heeft. Ook heeft een minderheid van de besturen aantoonbaar geld in hun begroting gereserveerd voor de basisvaardigheden.

Taal en rekenen in po en (v)so

De meeste scholen in het po en (v)so vinden dat hun bestuur hen stimuleert om ambitieuze doelen te stellen voor taal en rekenen. Vooral po-besturen hebben zicht op de resultaten en spreken hierover regelmatig met de scholen. Dit betreft de vakgebieden die eindtoetsen meten: lezen, taalverzorging en rekenen. Of de leerlingen voldoende leren op terreinen als mondelinge taalvaardigheid en schrijven weten de besturen en scholen dan ook niet.

Basisvaardigheden in vo

De meeste winst kan het vo behalen: relatief veel besturen en scholen hebben geen beleid voor de basisvaardigheden. Besturen in het vo sturen het minst op de basisvaardigheden; zij laten dit vooral over aan de scholen. In de onderbouw volgen scholen vaak wel de mate waarin hun leerlingen de referentieniveaus beheersen. De scholen en de besturen weten niet of hun leerlingen het gewenste niveau voor de basisvaardigheden beheersen als ze de school verlaten.

Burgerschap in po, (v)so en vo

Scholen in het po, (v)so en vo geven aan al veel te doen op het gebied van burgerschap, maar weten vaak niet of hun inspanningen voldoen aan de nieuwe wettelijke eisen. Veel scholen zijn inmiddels begonnen met activiteiten om aan deze eisen te voldoen. Dit krijgt echter minder prioriteit dan bijvoorbeeld taal en rekenen. Po- en (v)so-scholen ervaren minder stimulans vanuit het bestuur om ambitieuze doelen te stellen voor burgerschap dan voor taal en rekenen. Vo-scholen ervaren juist meer stimulans gericht op burgerschap.

Zicht op de ontwikkeling van leerlingen op het gebied van burgerschap hebben scholen in het po, (v)so en vo veelal niet. Ook vinden zij het ingewikkeld om dit te meten. Daarom willen ze graag meer duidelijkheid over hoe ze dit kunnen doen.

Basisvaardigheden in het mbo

Mooie ontwikkelingen zien we op een aantal plekken in het mbo. Meerdere besturen in het mbo zorgen ervoor dat vanuit de opleidingen wordt meegedacht over het beleid voor de basisvaardigheden. De ambitie van sommige besturen en opleidingen is integratie van de basisvaardigheden in de beroepsgerichte en theoretische vakken. Dit maakt het onderwijs voor studenten aansprekender, waardoor ze mogelijk meer leren.

Zicht op resultaten en referentieniveaus

Goed zicht op de resultaten voor taal en rekenen is er nog niet bij alle besturen, scholen en opleidingen. Ook spelen de referentieniveaus geen rol bij de overgangen tussen de verschillende sectoren, zoals van po naar vo of vo naar mbo.

Aanbevelingen van de praktijk voor de praktijk

In het onderzoek hebben we bestuurders, schoolleiders, directeuren, opleidingsmanagers, leraren en docenten gevraagd welke maatregelen de beheersing van de basisvaardigheden bevorderen. In alle sectoren werden vergelijkbare punten genoemd. Dit leidt tot de volgende aanbevelingen voor besturen, scholen en opleidingen.

- 1. Zorg voor een gemeenschappelijke visie op de basisvaardigheden, en voor duidelijke kaders en richtlijnen.**
Betrek leraren en docenten hierbij. Zij zijn degenen die het beleid in praktijk moeten brengen. Maak gebruik van hun deskundigheid en vertrouw hierop. Door de inbreng van leraren en docenten mee te nemen bij het formuleren van doelen, ambities en een aanpak, zorg je voor draagvlak en medeverantwoordelijkheid.
- 2. Zorg voor focus op de basisvaardigheden.** Er wordt veel van scholen en opleidingen verwacht. Maak duidelijk waar de prioriteiten liggen, en maak keuzes. Te veel aandacht voor andere zaken werkt belemmerend, zorgt voor onduidelijkheid en verhoogt de werkdruk.
- 3. Stel doelen en bepaal het effect van (verbeter)acties.**
Werk planmatig, doelgericht en cyclisch aan het verbeteren van de basisvaardigheden. Hanteer concrete, meetbare doelen en ga uit van hoge verwachtingen. Reserveer ook geld in de begroting voor deze doelen. Baseer evaluaties op data om effecten zichtbaar te maken. Beoordeel de effecten en stel de doelen of aanpak bij als dat nodig is. Voer hierover een open, kritisch gesprek en daag elkaar uit. Deel successen en vier deze.
- 4. Zorg voor kennisdeling, scholing en ondersteuning.**
Denk bijvoorbeeld aan het inrichten van leernetwerken, professionele leergemeenschappen en expertgroepen. Zorg voor coördinatie en ondersteuning op het gebied van taal, rekenen en burgerschap, bijvoorbeeld door inhoudelijke experts of kwaliteitszorgmedewerkers. Bied scholingsmogelijkheden aan, organiseer studiedagen en zorg voor daadwerkelijke toepassing van deze kennis in de praktijk. Maak collegiale consultatie mogelijk. Zorg voor samenwerking met andere besturen, met andere scholen/opleidingen, met ketenpartners en met ouders. Overweeg om 'practoraten' in te stellen (mbo). Faciliteer goede ideeën van scholen en opleidingen en omarm deze. Stel hiervoor geld beschikbaar.

- 5. Integreer de basisvaardigheden in andere vakken.** Zo krijgen de basisvaardigheden meer aandacht en zorg je voor een betekenisvolle context, die aansprekend is voor leerlingen en studenten. Taal, rekenen en burgerschap leer je ook in andere vakken en heb je nodig bij andere vakken. Leer mbo-studenten vaardigheden die nuttig en noodzakelijk zijn voor het beroep waarvoor ze worden opgeleid, maar zorg ook voor een goede beheersing in brede zin. Een breed aanbod is wenselijk: vakintegratie helpt om dit te realiseren. Maak goede afspraken met elkaar over de wijze waarop de basisvaardigheden in de verschillende vakken worden aangeboden. Zorg voor een eenduidige aanpak. Spreek bijvoorbeeld bij rekenen af welke strategieën worden aangeleerd en welke rekentaal wordt gebruikt.

Veel van bovenstaande aanbevelingen doet ook de Onderwijsraad in het advies [Taal en rekenen in het vizier](#).

Aanleiding: zorgen over basisvaardigheden

Te veel leerlingen en studenten verlaten het onderwijs met onvoldoende vaardigheden op het gebied van de Nederlandse taal (lezen, taalverzorging, mondelinge taalvaardigheid en schrijven) en rekenen. Dit heeft negatieve invloed op de kansen in hun latere leven en op goede participatie in de maatschappij als geheel. Volgens de [Stichting Lezen en Schrijven](#) hebben momenteel 2,5 miljoen mensen in Nederland moeite met lezen, schrijven en/of rekenen.

Om goed mee te kunnen doen in de maatschappij is het belangrijk dat leerlingen en studenten voldoende burgerschapscompetenties (sociale & maatschappelijke vaardigheden) ontwikkelen. Er is nog weinig tot geen zicht op de burgerschapscompetenties van leerlingen en studenten.

De [basisvaardigheden](#) zijn een speerpunt van de inspectie in alle onderwijssectoren. Sinds 1 januari 2022 zijn de basisvaardigheden een vast onderdeel van het toezicht op besturen, scholen en opleidingen. In de [onderzoekskaders](#) van de inspectie staat wat er van besturen, scholen en opleidingen op het gebied van de basisvaardigheden wordt verwacht.

¹ Op de website van practoraten leest u [wat een practoraat is](#).

De resultaten van het onderzoek

De onderstaande resultaten komen uit de vragenlijsten en de interviews. Het beeld uit de vragenlijsten is hier en daar positiever dan het beeld uit de interviews.

Aandacht voor basisvaardigheden

Besturen, scholen en opleidingen zien de noodzaak om aandacht aan de basisvaardigheden te schenken

In de vragenlijsten en tijdens de interviews geven bijna alle besturen, scholen en opleidingen aan dat ze werken aan het verbeteren van de basisvaardigheden. Scholen en opleidingen zorgen voor extra hulp aan leerlingen en studenten die dit nodig hebben en verbeteren het leerstofaanbod in de basisvaardigheden. Daarnaast proberen ze de kennis en vaardigheden van leraren en docenten te vergroten en de ontwikkeling van leerlingen beter te volgen.

In de interviews vertellen diverse scholen en opleidingen ons dat de basisvaardigheden vooral aan de orde komen in de reguliere gesprekken met het bestuur. Daarnaast zetten besturen het thema op de agenda van bijvoorbeeld directie-overleggen. Meerdere besturen hebben coördinatoren of projectleiders aangesteld of (leer)netwerken, ontwikkel- of regiegroepen, practoraten en/of

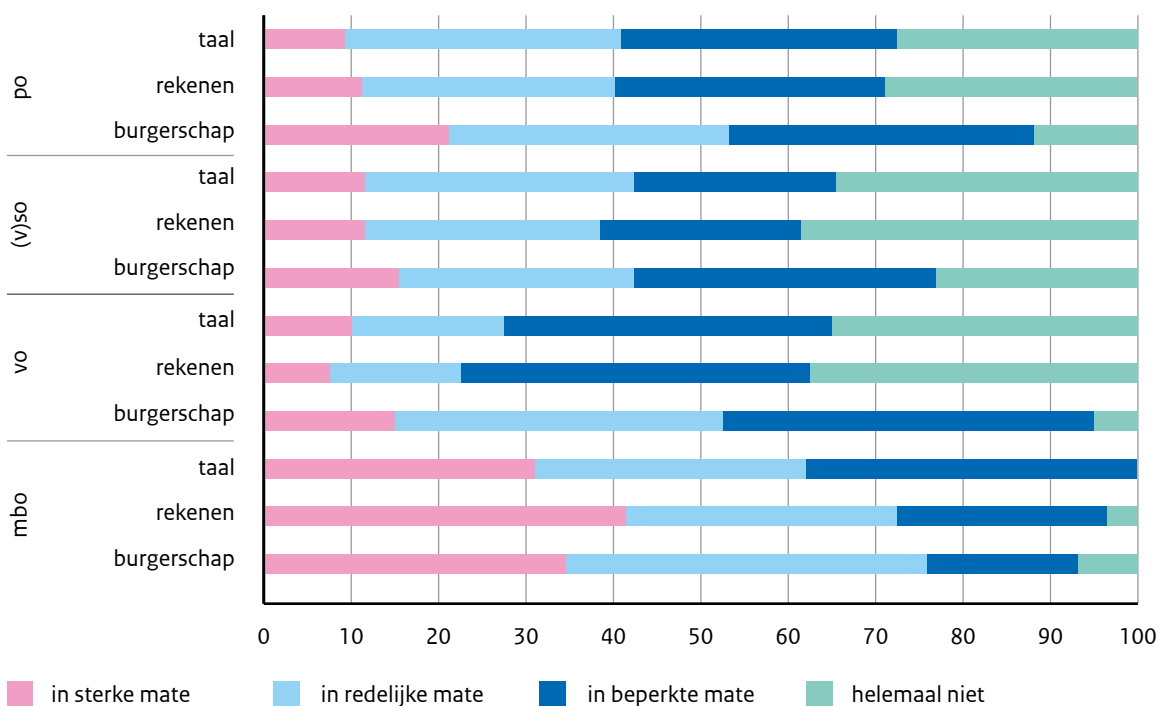
professionele leergemeenschappen ingericht. Zij denken met elkaar na hoe de basisvaardigheden het best op hun scholen/opleidingen kunnen worden bevorderd. Zij adviseren het bestuur over het beleid voor de basisvaardigheden, denken mee over kaders en richtlijnen en/of ondersteunen de scholen en opleidingen bij hun aanpak van de basisvaardigheden. Verder organiseren veel besturen studiedagen, waarin iedereen kan meedenken over het bestuursbeleid. Tot slot zorgen besturen voor de nodige scholing en stimuleren zij samenwerking tussen scholen, met andere besturen en met ketenpartners en met ouders.

Visie en sturing op basisvaardigheden

Vooraf mbo-besturen hebben een visie op de basisvaardigheden

In de vragenlijst geven vooral mbo-besturen aan dat ze hun visie op de basisvaardigheden hebben vastgelegd (zie figuur 1). Dit is in mindere mate het geval in het po, (v)so en vo: ongeveer een derde van deze besturen heeft geen visie vastgelegd voor taal en rekenen. Opvallend is dat ze vaker aangeven een visie op burgerschap te hebben dan op taal of rekenen. Scholen en opleidingen hebben vaker dan de besturen een visie vastgelegd: ongeveer een derde van de scholen en opleidingen noemt dat ze in sterke mate een visie hebben voor taal, rekenen en burgerschap; ruim de helft van de mbo-opleidingen geeft dit aan voor burgerschap.

Figuur 1 Percentage besturen dat aangeeft een visie op de basisvaardigheden te hebben vastgelegd

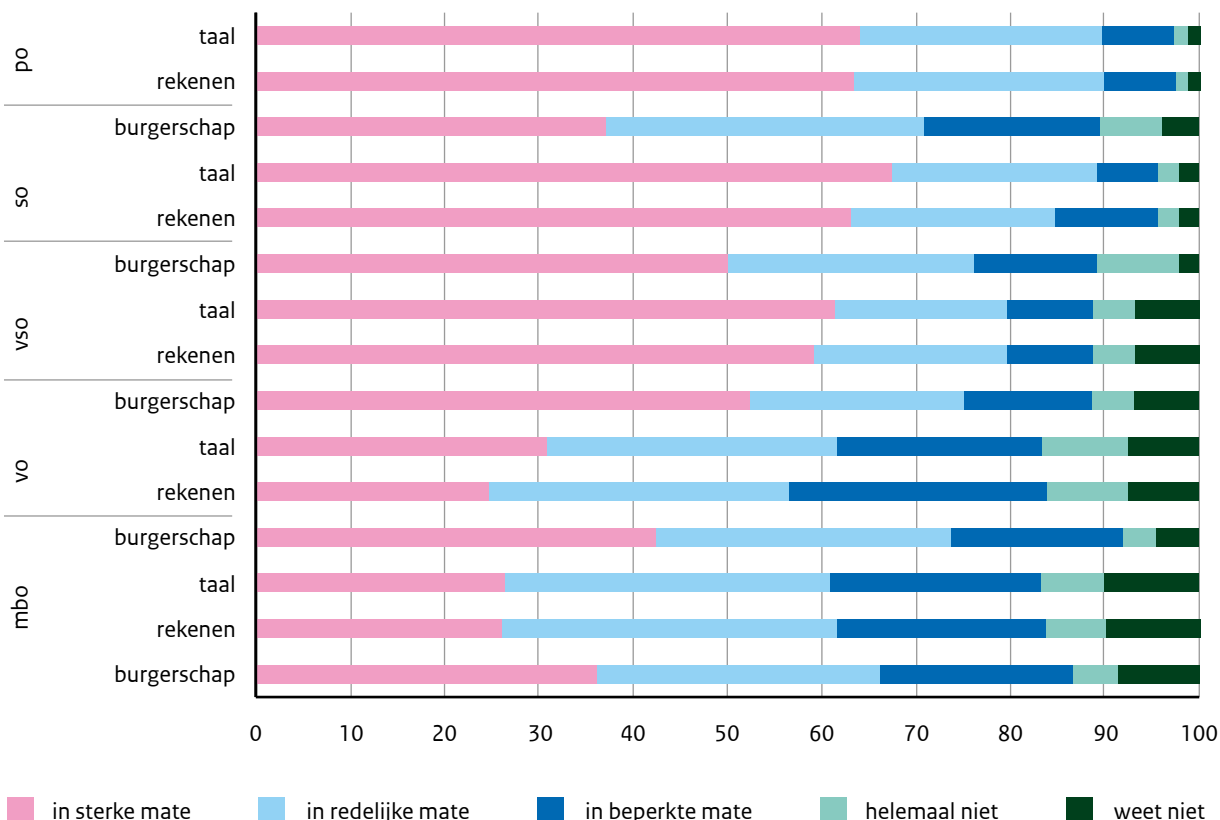
Stimulans vanuit het bestuur in po en (v)so vooral gericht op taal en rekenen; in vo weinig sturing op de basisvaardigheden

Een ruime meerderheid van po-scholen ervaart stimulans vanuit het bestuur om ambitieuze doelen te stellen voor taal en rekenen. Dit is veel minder het geval voor burgerschap (zie figuur 2).

In het (v)so is dit verschil minder groot, maar gaat ook de meeste aandacht uit naar taal en rekenen. Vo-scholen en mbo-opleidingen ervaren minder stimulans van het bestuur dan po- en (v)so-scholen, en als zij stimulans ervaren is deze vaker gericht op burgerschap dan op taal en rekenen. Opvallend is dat besturen in het po en (v)so die minder vaak aangeven een bestuursvisie te hebben dan besturen in het mbo, hun scholen vaker stimuleren om ambities voor taal en rekenen te hebben dan besturen in het mbo.

Meerdere vo-scholen zeggen in de interviews dat hun bestuur niet of nauwelijks stuurt op taal en/of rekenen. Een aantal besturen vindt zelf dat dit geen taak voor hen is. Sommige vo-scholen vinden dat sturing van bovenaf en het opleggen van beleid niet werkt en zelfs weerstand oproept. In de andere sectoren is men juist blij met de kaders en richtlijnen die het bestuur biedt. Er zijn overigens ook vo-scholen die wel sturing vanuit het bestuur ervaren en hier positief over zijn. Zo heeft een vo-bestuur een eigen podcast en tijdschrift gericht op de basisvaardigheden. Tot slot geven enkele vo-besturen aan dat ze zoeken naar een goede balans tussen sturing door het bestuur en autonomie bij de scholen.

Figuur 2 Percentage scholen/opleidingen dat aangeeft stimulans vanuit het bestuur te ervaren om ambitieuze doelen te stellen

Alleen besturen in po en (v)so kijken regelmatig en kritisch naar de behaalde taal- en rekenresultaten

Bijna alle po- en so-scholen geven in de vragenlijst aan, dat ze de taal- en rekenresultaten ten minste één keer per jaar met het bestuur bespreken. Dit geldt minder voor vso-scholen (bijna 90%), vo-scholen (80%) en mbo-opleidingen (ruim 60%). Bijna een vijfde van de vo-scholen en een kwart van de mbo-opleidingen geven aan nooit met het bestuur te spreken over deze resultaten.

Ruim 70% van de po-scholen en 60% van de so-scholen geven bovendien aan dat het bestuur in sterke mate kritisch naar de resultaten kijkt. Dat gebeurt minder vaak in het vso (ruim 50%), vo (bijna 30%) en mbo (bijna 20%). In de interviews geven po-scholen aan dat ze blij zijn met het open, kritische gesprek en de meedenkende houding van het bestuur.

Meerdere vo- en mbo-besturen zeggen in de gesprekken dat ze geen zicht hebben op deze resultaten. Hun scholen informeren hen hier veelal ook niet over. De resultaten voor taal en rekenen zijn dan ook geen onderwerp van gesprek met het bestuur. Als er wordt gesproken over de taal- en rekenresultaten gaat het vooral over het proces: hoe gaat het, zijn er bijzonderheden, wat heb je nodig? Er zijn echter uitzonderingen; zo noemt een vo-school dat het een datateam heeft en dat de leerresultaten met het bestuur worden besproken. Ook in het mbo zijn enkele besturen bezig om een dashboard te ontwikkelen om zicht op de basisvaardigheden te krijgen.

Didactische en analytische vaardigheden leraren en docenten

Besturen, scholen en opleidingen pleiten voor vergroten van vaardigheden van leraren en docenten

Een ruime meerderheid van de besturen, scholen en opleidingen in alle sectoren geeft in de vragenlijst aan dat het verbeteren van de kennis en vaardigheden (didactische en analytische vaardigheden) van leraren en docenten het belangrijkste middel is om de basisvaardigheden te verbeteren. Verder noemen zij het vergroten van de kennis over effectieve interventies, het ontwikkelen of verbeteren van instrumenten om de ontwikkeling te volgen, het verbeteren van leermiddelen en de warme overdracht van leerlingen en studenten naar het vervolgonderwijs. Een derde van de mbo-opleidingen geeft ook aan dat het opnemen van de basisvaardigheden als onderdeel van het examen een bijdrage kan leveren aan het verbeteren van de resultaten.

Ambities en doelen voor taal en rekenen

Concrete doelen voor taal en rekenen ontbreken vaak

In de interviews spreken besturen, scholen en opleidingen in algemene termen over doelen, bijvoorbeeld: de basis op orde hebben, voldoen aan de wet of kansengelijkheid stimuleren. De meer concrete doelen die worden genoemd zijn weinig ambitieus en vaak afgeleid van de minimumeisen die de inspectie

in het toezicht hanteert, zoals: het realiseren van de ontwikkelingsperspectieven ((v)so) en voldoende slagingspercentages, doorstroomcijfers en examenresultaten (vo en mbo).

Het po vormt hierop een uitzondering: hier zeggen meerdere besturen en scholen dat ze streven naar een percentage behaalde referentieniveaus voor taal en rekenen dat minimaal gelijk is aan het landelijk gemiddelde. De beschikbaarheid van benchmarks – onder andere in Vensters po en verschillende administratiesystemen – waarmee scholen hun eigen prestaties kunnen afzetten tegen die van vergelijkbare scholen, helpt besturen en scholen hierbij.

Focus in po op de onderdelen die de eindtoets meet

In de interviews noemen po-besturen en scholen vooral het behalen van de referentieniveaus voor lezen, taalverzorging en rekenen als doel. De eindtoets bepaalt alleen deze referentieniveaus. Doelen voor de referentieniveaus mondelinge taalvaardigheid en schrijven, oftewel onderdelen die de eindtoets niet meet, hebben zij niet.

Sommige sbo-scholen zeggen dat ze gebruikmaken van het doelgroepenmodel² bij het bepalen van hun doelen voor taal en rekenen. Ook geeft een aantal sbo-scholen aan te streven naar het fundamenteel niveau 1F voor hun leerlingen.

De mate waarin het bestuur invloed uitoefent op de schooldoelen verschilt. Soms schrijft het bestuur de schooldoelen voor, maar de meeste po-scholen zeggen dat zij zelf hun ambities en doelen bepalen.

Maatwerk nodig in (v)so: doelen op leerlingniveau

In de interviews zeggen (v)so-scholen dat ze vooral doelen per leerling hebben. Dit maatwerk is nodig omdat er grote verschillen tussen leerlingen zijn in het (instroom)niveau en vanwege specifieke gedrags- en leerproblemen.

Een aantal scholen heeft wel doelen voor taal en rekenen, maar vooral voor leerlingen met de uitstroombestemming 'vervolgonderwijs'. Sommige scholen noemen dat ze het doelgroepenmodel gebruiken bij het bepalen van deze doelen. Voor leerlingen met de uitstroombestemming 'dagbesteding' en 'arbeid' geven scholen aan dat sociale doelen zoals 'werknemersvaardigheden' en 'zelfredzaamheid' erg belangrijk zijn.

Vanwege het noodzakelijke maatwerk vinden besturen en scholen in het (v)so het lastig om doelen op groeps-, school- of bestuursniveau te bepalen. Omdat deze doelen ontbreken is het moeilijk om gericht op taal en rekenen te sturen. De besturen zien zichzelf graag als 'kritische vriend', die de scholen stimuleert om zelf ambitieuze doelen voor de leerlingen te bepalen.

² Meer informatie over het [doelgroepenmodel](#) vindt u op de website voor gespecialiseerd onderwijs.

Vo-besturen weinig betrokken bij ambities en doelen scholen

In de interviews geven meerdere vo-besturen aan de scholen helemaal vrij te laten bij het bepalen van hun doelen en ambities voor de basisvaardigheden. Ook zeggen sommige besturen dat zij hier niet inhoudelijk bij betrokken (willen) zijn. Vo-scholen zijn veelal zelf verantwoordelijk om de koers te bepalen. Ze spreken vooral in algemene termen over de doelen die ze nastreven. Wel zeggen meerdere besturen en scholen in het vo dat ze ernaar streven de leerlingen op het gewenste referentieniveau te laten uitstromen.

Mbo-opleidingen streven naar integratie basisvaardigheden in overige vakken

In de interviews noemen diverse mbo-besturen en -opleidingen dat zij de basisvaardigheden in de beroepsgerichte en theoretische vakken willen integreren. Daarmee willen zij zorgen voor betekenisvolle en aansprekende lessen voor hun studenten. Van concrete doelen is soms sprake. Mbo-besturen noemen dan doelen als: 'alle docenten die rekenen geven, voldoen aan het landelijk vastgestelde profiel 'rekendocent mbo' of 'maximaal 5% van de studenten zakt op de generieke vakken'. Ook geeft een aantal besturen en opleidingen aan dat ze de studenten op het gewenste referentieniveau willen laten uitstromen.

Burgerschap

Bewustwording burgerschap in po, (v)so en vo neemt toe

In de interviews geven de besturen en scholen in po, (v)so en vo aan dat de nieuwe eisen (een doelgericht, samenhangend aanbod en het volgen van de ontwikkeling van leerlingen) hebben gezorgd voor meer urgentiebesef en aandacht voor burgerschap.

Alle scholen zeggen dat ze al veel aan burgerschap doen, maar vaak weten ze niet of dit voldoet aan de wettelijke eisen. Meerdere scholen zijn nu bezig hun aanbod in kaart te brengen, hun visie te bepalen of werken aan een doorgaande leerlijn. Sommige scholen geven aan dat ze hierbij gebruikmaken van beschikbare informatie van bijvoorbeeld de PO-Raad, VO-raad en/of SLO. Burgerschap heeft niet bij alle scholen prioriteit: meerdere scholen geven aan dat de achterstanden die door corona zijn veroorzaakt bij andere leergebieden een hogere prioriteit hebben.

Om de scholen te helpen, hebben sommige besturen burgerschapscöördinatoren aangesteld of een speciale commissie of werkgroep ingesteld. Meerdere besturen in de sectoren po, (v)so en vo geven in de interviews aan dat zij niet over burgerschap spreken met de scholen.

Meeste aandacht voor burgerschap in mbo

In de vragenlijsten geven besturen en opleidingen in het mbo even vaak aan dat men doelen heeft voor burgerschap als voor taal of rekenen. In het po, (v)so en vo geven besturen en scholen veel minder vaak aan doelen voor burgerschap te hebben dan voor taal en rekenen. Tijdens de interviews werd dit bevestigd.

De doelen die besturen, scholen en opleidingen in de gesprekken noemen, zijn algemeen van aard, bijvoorbeeld: leerlingen/studenten voorbereiden op deelname aan de maatschappij, leerlingen opleiden tot wereldburgers of studenten kritisch leren nadenken. In het po, (v)so en vo worden daarnaast doelen gericht op activiteiten genoemd, zoals: een visie bepalen, het in kaart brengen van het huidige aanbod, leerdoelen bepalen of een doorgaande leerlijn ontwikkelen.

Meerdere mbo-opleidingen geven aan dat zij het burgerschaps-onderwijs willen integreren in de overige vakken, bijvoorbeeld door beroepsdilemma's te bespreken. Ook geven diverse opleidingen aan dat zij zich richten op de voorgeschreven dimensies van burgerschap: de politiek-juridische, economische en sociaal-maatschappelijke dimensie en de dimensie vitaal burgerschap. De mate waarin opleidingen het burgerschaps-onderwijs in het mbo vormgeven, verschilt: van 'een doordacht programma' tot 'zoekende wat burgerschap zou moeten inhouden'. Ook in het mbo zijn er besturen die niet met hun opleidingen over burgerschap spreken.

Meten burgerschapscompetenties ingewikkeld

Het volgen van de ontwikkeling van leerlingen op het gebied van burgerschap noemen besturen en scholen in po, (v)so en vo ingewikkeld. Dit heeft vooral te maken met het ontbreken van geschikte instrumenten. Ook ervaart men soms een spanning tussen enerzijds het niet willen instrumentaliseren van burgerschap en anderzijds de behoefte aan duidelijke handvatten.

In de vragenlijst geeft ongeveer 60% van de po- en vo-scholen en 40% van de (v)so-scholen aan geen instrument te gebruiken om burgerschapscompetenties van leerlingen te meten. Een tiende van de scholen in het po, (v)so en vo geeft aan een instrument te gebruiken voor zowel de sociale als maatschappelijke competenties. De overige scholen gebruiken vooral instrumenten die de veiligheidsbeleving of de sociale competenties meten. In het vo noemen scholen daarnaast portfolio's of het LOB-dossier. Het beeld in het mbo verschilt van de andere sectoren: 65% brengt naar eigen zeggen alle burgerschapscompetenties in kaart; een kwart gebruikt geen instrument. Mbo-opleidingen geven aan hiervoor onderdelen uit de methode, zelf ontwikkelde toetsen, opdrachten, presentaties, verslagen en portfolio's te gebruiken.

De meeste scholen en opleidingen geven in de vragenlijst aan dat ze de burgerschapsresultaten minstens één keer per jaar met hun bestuur bespreken; een kwart doet dat nooit. Volgens de scholen en opleidingen kijkt een derde van de besturen kritisch naar de behaalde resultaten.

Referentieniveaus

Referentieniveaus

De in 2010 geïntroduceerde referentieniveaus voor Nederlandse taal (lezen, taalverzorging, mondelinge taalvaardigheid en schrijven) en rekenen geven aan welk niveau leerlingen en studenten aan het eind van elke onderwijstype minimaal moeten beheersen. Ze zijn bedoeld om de leerresultaten te verbeteren, de overgang tussen de verschillende onderwijsniveaus gemakkelijker te maken en de aansluiting op de arbeidsmarkt te verbeteren.

Beperkt zicht op de referentieniveaus

In de vragenlijst geven de meeste scholen en opleidingen in po, (v)so, vo en mbo aan dat ze niet weten of hun leerlingen/studenten de gewenste referentieniveaus beheersen voor alle onderdelen van taal en rekenen.

Po-scholen weten van bijna alle leerlingen die naar het vervolgonderwijs gaan, welk referentieniveau zij beheersen voor lezen, taalverzorging en rekenen. Zij weten dit niet voor mondelinge taalvaardigheid en schrijven, omdat de eindtoets deze niveaus niet meet. Alleen in het po spreken de scholen met hun bestuur over de behaalde referentieniveaus.

In de overige sectoren geven meer scholen en opleidingen aan zicht op alle referentieniveaus te hebben, maar ze weten dit voor lang niet alle leerlingen en studenten. Ze zeggen dat ze dit weten door genormeerde toetsen (en/of de eindtoets in het so) af te nemen of door een inschatting te maken aan de hand van andere toetsen, examenresultaten, portfolio's en dergelijke. Veel scholen en opleidingen zeggen dat ze streven naar de gewenste niveaus, maar een minderheid bekijkt of dit ook echt lukt.

In het (v)so en sbo is er minder aandacht voor de referentieniveaus dan in het po. Veel scholen zeggen dat het voor een grote groep leerlingen te hoog gegrepen is om de referentieniveaus te beheersen en dat deze daarom niet bruikbaar zijn. Verder kunnen sommige leerlingen moeilijk toetsen maken vanwege concentratie- en/of sociaal-emotionele problemen. Voor leerlingen met het uitstroomprofiel vervolgonderwijs kijkt een deel van de (v)so en sbo-scholen hier wel naar. Besturen geven aan dat ze vooral zicht hebben op het al dan niet realiseren van de ontwikkelingsperspectieven door leerlingen en veel minder op de behaalde resultaten voor taal en rekenen.

In vergelijking met de andere sectoren is er in het vo de minste aandacht voor de referentieniveaus. Diverse scholen hebben hier in de onderbouw wel zicht op, omdat ze toetsen afnemen die de referentieniveaus meten. In de bovenbouw doen ze dit niet meer en ligt de focus op het eindexamen. Aan de hand van de examenresultaten proberen scholen zich wel een beeld te vormen van de beheersing van de referentieniveaus. Dit is echter lastig, omdat de eindexamens hierover niets melden.

Ook in het mbo is er lang niet altijd zicht op de referentieniveaus. Uit de interviews bij een beperkt aantal besturen en opleidingen komt een positiever beeld. Zo geven meerdere opleidingen aan de studenten bij binnenkomst te toetsen, om zo het onderwijs af te stemmen op de behoeften van de studenten. Ook zijn er besturen die een dashboard ontwikkelen om de resultaten voor taal en rekenen te volgen.

Op basis van bovenstaande bevindingen concluderen we dat het doel om te zorgen voor een doorgaande lijn in het onderwijs aan de hand van de referentieniveaus nog niet is gerealiseerd.

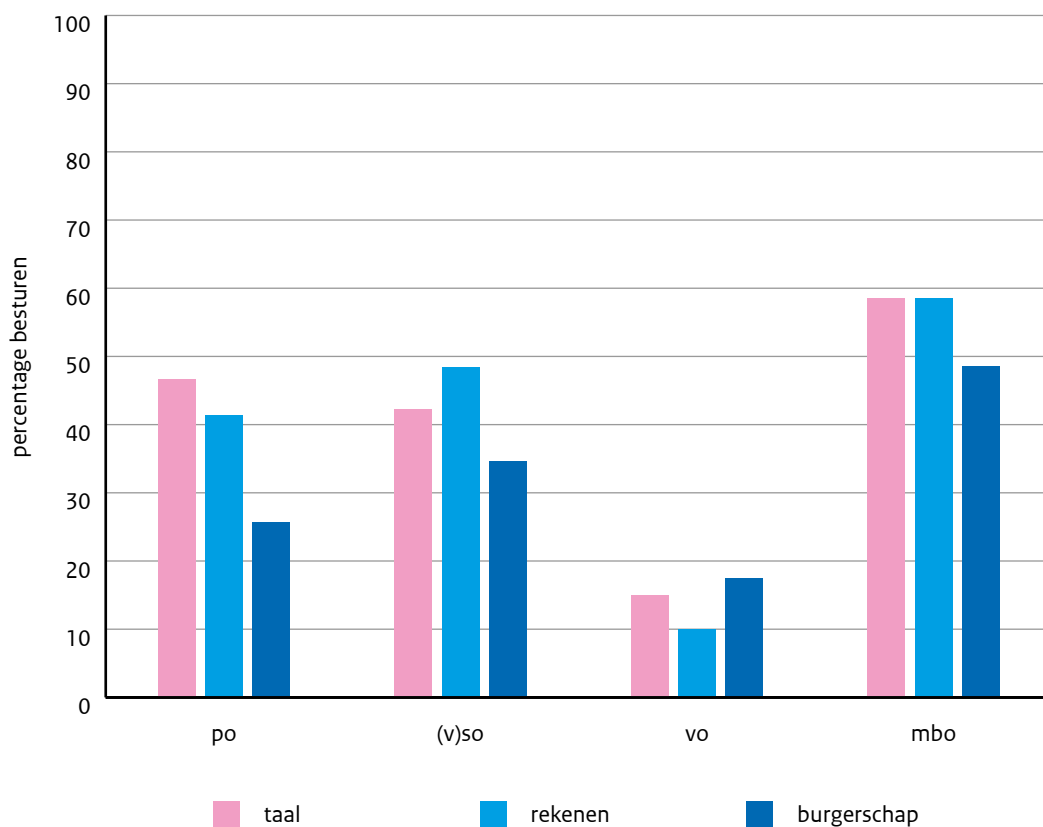
Basisvaardigheden in begroting

Een minderheid van besturen reserveert aantoonbaar geld voor basisvaardigheden in de begroting

In de vragenlijsten geeft een minderheid van de besturen aan geld te hebben gereserveerd in de begroting voor de basisvaardigheden. In het mbo gebeurt dit het meest en in het vo het minst (zie figuur 3). Het geld komt vaak gedeeltelijk uit het Nationaal Programma Onderwijs. Het wordt ingezet om de bovengenoemde netwerken, coördinatoren, scholingen et cetera te bekostigen. Sommige besturen hebben een ontwikkel- of innovatiebudget, waarop scholen of opleidingen een beroep kunnen doen. Verder zetten besturen extra geld in als de onderwijskwaliteit tekortschiet, bijvoorbeeld door extra ondersteuning in te huren of onderzoek naar de oorzaken te laten doen.

Besturen zeggen in de interviews dat de financiële verantwoording van het extra geld voor de basisvaardigheden aan bod komt in de planning- en controlcyclus. Er wordt dan veelal niet gekeken of het geld doelmatig is ingezet. Besturen geven aan dat het niet eenvoudig is om de effecten van de inzet van middelen te bepalen.

Figuur 3 Percentage besturen dat aangeeft basisvaardigheden in de begroting te hebben opgenomen

Verantwoording

Beperkte verantwoording resultaten basisvaardigheden

In de vragenlijst geeft ongeveer 30% van de vo-scholen en mbo-opleidingen aan niet te rapporteren over de resultaten voor taal en rekenen. In het po en (v)so geven bijna alle scholen aan dat ze dit wel doen. Over burgerschap wordt minder vaak gerapporteerd: een derde van de po-, (v)so- en vo-scholen en 40% van de mbo-opleidingen doet dit niet. Po- en (v)so-scholen doen vooral verslag in de schoolgids. In het vo en mbo gebeurt dit voornamelijk in het schoolplan en/of jaarverslag.

Een vergelijkbaar percentage besturen in het po, (v)so en mbo geeft aan niet te rapporteren over de basisvaardigheden. In het vo doet de helft van de besturen dit niet. Besturen die hierover rapporteren geven aan dit vooral in hun jaarverslag te doen. Echter, in de praktijk zien we dergelijke rapportages zelden in een jaarverslag terug.

Bijna alle po-besturen geven in de vragenlijst aan de resultaten voor taal en rekenen te bespreken met het intern toezicht. In de andere sectoren geeft ongeveer een kwart tot een derde van de besturen aan hier nooit met het intern toezicht over te spreken. Resultaten voor burgerschap bespreekt ruim 40% van de po-, (v)so-, en vo-besturen niet met het intern toezicht. Dit geldt voor een kwart van de mbo-besturen.

Uitgelichte resultaten

Alle sectoren

- Besturen, scholen en opleidingen zijn zich ervan bewust dat aandacht voor de basisvaardigheden nodig is; de meeste werken hier ook aan.
- Doelen voor de basisvaardigheden zijn algemeen van aard, of zijn gericht op de minimumeisen die de inspectie gebruikt in het toezicht.
- Burgerschap heeft geen prioriteit in het po, (v)so en vo: scholen doen veel, maar weten vaak niet of ze voldoen aan de wettelijke eisen.
- Zicht op resultaten van het onderwijs in de basisvaardigheden ontbreekt vaak.
- Referentieniveaus spelen geen rol bij overgangen tussen sectoren, zoals van po naar vo of vo naar mbo.
- Er wordt niet of nauwelijks in kaart gebracht welk effect een bepaalde aanpak voor de basisvaardigheden heeft op de resultaten van leerlingen/studenten.
- Verantwoording over resultaten van het onderwijs in de basisvaardigheden vindt beperkt plaats.
- We zien grote verschillen tussen en binnen de sectoren, waar het gaat om sturen op basisvaardigheden.

Primair onderwijs

- De focus van besturen en scholen bij de basisvaardigheden ligt op lezen, taalverzorging en rekenen (onderdelen eindtoets).
- Doelen voor de referentieniveaus zijn veelal gericht op het behalen van het landelijk gemiddelde.
- Er is geen zicht op de beheersing van de referentieniveaus mondelinge taalvaardigheid en schrijven; evenmin is er zicht op de resultaten voor burgerschap.

(Voortgezet) speciaal onderwijs

- Maatwerk is noodzakelijk vanwege de leerlingpopulatie, die onderling sterk verschilt qua niveau.
- Scholen hebben daarom vooral doelen op leerlingniveau.
- Besturen zijn betrokken, maar sturing is lastig door het ontbreken van doelen op groeps- of schoolniveau.
- Er is beperkt zicht op de beheersing van de referentieniveaus; er is geen zicht op de resultaten voor burgerschap.

Voortgezet onderwijs

- Er is geen of weinig bemoeienis van het bestuur met de basisvaardigheden.
- Scholen bepalen zelf de aanpak van de basisvaardigheden, maar dit komt nog weinig van de grond.
- Scholen hebben vaak zicht op de beheersing van de referentieniveaus in de onderbouw, maar niet in de bovenbouw. Er is geen zicht op de resultaten voor burgerschap.

Middelbaar beroepsonderwijs

- Basisvaardigheden zijn onderdeel van het beleid van het bestuur.
- Burgerschap krijgt bij de meeste opleidingen duidelijk aandacht.
- Integratie van de basisvaardigheden in de beroepsgerichte en theoretische vakken is veelal een ambitie.
- Er is beperkt zicht op de resultaten voor de drie basisvaardigheden en de referentieniveaus.

Ook interessant

- De inspectie [podcasts over taal, rekenen en burgerschap](#).
- Het [digitale magazine bij de Staat van het Onderwijs 2023](#) met inspirerende praktijkverhalen.
- [Peil.onderwijs](#) met onderzoeksresultaten en ideeën voor het verbeteren van het onderwijs op de leergebieden taal, rekenen en burgerschap.
- De [Interventiekaart verbetering basisvaardigheden](#) van het Nationaal Programma Onderwijs. Hier zijn goede praktische handreikingen te vinden, maar ook op veel andere plekken zijn hulpmiddelen beschikbaar.

Werkwijze en onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek richt zich op de wijze waarop besturen en scholen/opleidingen sturen op het bevorderen van de basisvaardigheden (Nederlandse taal, rekenen en burgerschap).

Het onderzoek bestond uit een uitgebreide vragenlijst en open interviews met een deel van de besturen, scholen en opleidingen die een vragenlijst invulden. De vragenlijst is ingevuld door een representatieve groep van 296 besturen en 1083 scholen en opleidingen in het primair onderwijs, (voorgezet) speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs.

Inspecteurs hebben interviews uitgevoerd bij 91 besturen en 120 scholen/opleidingen; bij 10 bestuursinterviews (4 po, 2 so, 2 vo en 2 mbo) nam ook een financieel inspecteur deel aan het gesprek. Tijdens de bezoeken aan de scholen en opleidingen is gesproken met de schoolleiding/het opleidingsmanagement en met een kleine groep leraren/docenten.

De vragenlijsten zijn ingevuld aan het eind van 2021. De interviews vonden medio 2022 plaats.

Colofon

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht

© Inspectie van het Onderwijs | juni 2023

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden van de website van de Inspectie van het Onderwijs www.onderwijsinspectie.nl. Ook het technisch rapport is te vinden op de website van de Inspectie van het Onderwijs.